Hospodářská politika dnešních měst.

Napsal Dr. **Jos. Pazourek** *)

Jako při veškerém životě veřejném v nové době, tak zejména i při správě měst prodraly se do popředí otázky hospodářské. Věc není tu novou, vždyť již středověká města provozovala silnou hospodářskou politiku; ale tehdejší hospodářská správa měst vedena byla zásadami sobecké uzavřenosti, lokálních monopolů a nespravedlivého privilegování tříd jedněch na úkor ostatních příslušníků — na př. řemeslníci cizí byli z trhu vyloučeni a město poskytovalo tedy svým řemeslníkům výlučného práva na městský trh; ústava cechovní zaručovala rovnost všech mistrů, ale když hrozilo v některém řemesle přeplnění, dovolilo město, aby počet mistrů určitého cechu byl obmezen; městské obyvatelstvo tvořilo pevný uzavřený celek, v němž ručil jeden za všechny a všichni za jednoho.**) Kdežto nyní za značně sesíleného vlivu moci státní a za veliké vzájemné hospodářské odvislosti lidstva není možno, aby města provozovala hospodářskou politiku úplně na vlastní pěst, jakož ani není možna při dnešním pohybu obyvatelstva — berlínské domy změnily na př. ve 30 letech od r. 1865—1895 každý průměrem třikráte svého majitele a »přistěhovalci« tvoří tam 59·3% obyvatelstva, v Drážďanech 61·9%, v Mnichově 64·1%,***) a nejinačí statistika jest asi u nás — a při vyvinuté nyní svobodě osobní politika třídní nerovnosti.

Úkolem dnešní hospodářské správy měst pak jest, aby dílem poskytovala možnosti svým příslušníkům ukojiti některé potřeby hospodárněji, než by jinak jim bylo možno, dílem aby opatřovala si vedle dávek veřejných i jiné vhodné a účelné prameny příjmů na řečené úkoly, i na úkoly ostatní, které se jako požadavky »vedlejší« čím dále rostoucí měrou na města kladou, na př. na různá opatření sociální, dobročinná a j.

Ústavy, jimiž umožňují správy měst pospolitý úkoj některých potřeb, jsou, pokud se týče potřeb duševních: školy, divadla,

*) Dle své přednášky v místním odboru České společnosti národohospodářské v Hradci Králové.

**) Dr. Bücher, Hospodářské úkoly moderního města, str. 9.

***) Bücher, str. 3.

knihovny, musea a j., a pokud se týče potřeb hmotných: vodárny, plynárny, elektrárny, plovárny, lázně a j. Při nich nejde městu — nebo nemělo by jíti — o to, aby poskytly výnosu; proto se při některých z nich na příjem buď vůbec nároku nečiní, nebo jsou poplatky za užívání malé v poměru k nákladům vydržovacím, kdežto u druhých, pokud jich užívají jednotlivci rozsáhlou měrou v soukromí, měly by se kalkulovati ceny výrobků tak, aby výnos při nich rázu podnikatelského, totiž právě plynoucí z odprodeje na př. plynu, elektřiny, vody a j. soukromníkům, uhradil mimo náklady výrobní i plyn pro veřejné osvětlení spotřebovaný, vodu na kropení ulic, zalévání sadů užitou a pod. Důvody jsou na snadě: světlo a zejména voda jsou tak důležitými elementy po stránce zdravotní, že by měly býti spíše volnému použití zůstaveny, než aby se na nich vydělávalo. Ovšem stanovisko toto nijak nebrání správě měst, aby si vedla i při provozu těchto závodů s podnikatelskou vypočítavostí, prozíravostí a hybností: aby neodsunovala na př. po léta přeměnu pohonu parního při vodárně v pohon vodní, je-li znamenitá síla vodní po ruce; aby hleděla zužitkováním odpadků a vedlejších výrobků, na př. odprodejem čpavkových vod v plynárně a j., zlevniti výrobu a pod. A tím méně ovšem lze schvalovati, svěří-li správa města zřízení a provoz řečených výroben soukromým podnikatelům, snad dokonce cizím, jako druhdy se stávalo u plynáren, elektráren, vodáren a j.; jdeť při zařízeních těchto vlastně o faktické monopoly, poněvadž zřídka může se někdo odvážiti zařídíti podnik konkurenční, a zneužití jejich v rukou soukromopodnikatelských dá se těžko ohlídati.

Určí-li se ceny za světlo, na př. za plyn, větší, než svrchu uvedený rozčet udává, uvaluje se na konsumenty jakási daň ze světla, jež není místna. Ale přes to nejsou řídky případy, že městské plynárny dávají obcím značné výnosy, a to i ve městech největších, kde plyn zaveden i do příbytků nejmenších, a kde se plynem již i v chudých obydlích topí nebo by se pro úsporu místa topiti mělo, kdežto ve větších závodech a v bohatších příbytcích zavedeno osvětlení elektrické; Berlínu vynesly městské plynárny r. 1896/7 mimo zúročení investovaného kapitálu a po úhradě řádných úmorů přebytek přes 4 mil. M, Hamburku přes $3^1/_2$ mil. marek atd.*) (V Berlíně byl krychlový metr plynu za jednotnou cenu 13 pf., ve Vratislavi byl plyn pro otop po 10, pro sví-

*) Adolf Damaschke, Aufgaben der Gemeindepolitik, str. 253.

cení po 18 pf., v Praze je po 20 h, pro účely technické 20% srážky).

Ještě křiklavější jsou v německých velkoměstech poměry odprodeje vody z městských vodáren. Zhořelec na př. účtuje při svéstojné ceně 8 pf. za krychlový metr vody 12 pf., Štětín místo 8 dokonce 18 pf.; rentabilita městské vodárny v Hannoveru jest 14%, ve Vratislavi 17%, v Mannheimu 53%, v Kolíně n. R. 58%, v Düsseldorfu 76%! Berlín vede si tu správněji; rozpočítává odbytní cenu vody pouze tak, aby mělo město zdarma vodu na čištění a kropení ulic spotřebovanou. (R. 1895/6 bylo k tomuto účelu potřebí přes 11 milionů m^3 vody v ceně prodejní 830.000 M.*)

Londýn má s vodárnami značnou svízel; jsou v rukou pěti soukromých společností a ty nechtějí pustiti přes veškeré úsilí správy městské svých výnosných podniků.

Nedostatečně je dosud řešena u nás i v cizině otázka veřejných lázní, ač počet soukromých koupelen naprosto nedostačuje. Z německých měst jsou nejlepší poměry v této příčině v Drážďanech, kde na každých 10.000 obyvatelů připadá 132 koupacích van, kdežto v Berlíně již jen 87. U nás jsou data statistická v této věci asi horší. Jak jsme tu daleko od poměrů ve starém Římě vládnoucích!

Netřeba připomínati, že městské lázně se smějí považovati za podniky, jež by měly poskytovati výnosu; nejvýše snad dalo by se na nich žádati, aby byly zdarma přístupny třídám nemajetným.

Rovněž jatky nemají býti městům pramenem důchodu, nýbrž mají pouze kryti režii, ovšem přesně a úplně rozpočtenou.

Druhou řadu tvoří podniky, které by neměla města pouštěti ze svých rukou nejen proto, že jde tu o společný úkoj potřeb, který nejlépe veřejným podnikem opatřiti se dá, nebo při němž ohledy zdravotní a sociální nabádají, aby byl ve správě obce, nýbrž i proto, že může z podniků těchto plynouti městu značný příjem na zisku podnikatelském. Sem náležejí městské dráhy, městská hospodářství lesní, polní a luční, chov dobytka a mlékárny a j.

Dlouho vládl tu o městech, okresích, zemích a státu náhled, že nehodí se veřejné tyto korporace k správě podniků; vytýká

*) Damaschke, str. 245.

se jim těžkopádnost a nehybnost, drahý, příliš pohodlný a byrokratický aparát správní a j. Ale mnohé tyto výtky jsou spíše předsudkem, který uvázl u nás z dob národohospodářského liberalismu, kdy všechen popud a vše podnikání zůstavovalo se »ušlechtilému egoismu« jednotlivcovu a stát neměl se mu do věci míchati, tím méně sám podnikati. Od té doby jsme však valně vystřízliveli a vidíme v dnešních dnech, že stát může býti dobrým podnikatelem ve mnohých odvětvích, i že volá se stále usilovněji, aby podnikatelskou svoji činnost rozšířil i na jiné obory, na př. na doly uhelné a j. A tvrdí-li Schmoller,*) že v Německu připadá na 100 státních zřízenců 30 výborných a schopných, 50 prostředních a 20 špatných a indolentních, ani to nemůže nás odstrašiti; spíše budeme hleděti nápravu tu zjednati. Vždyť při správě velkostatků, jednotlivcům náležejících, spočívá vlastně rovněž veškeré vedení v cizích rukou, v rukou úřednických, a také při akciových společnostech dopravních nemá správní rada přímého vlivu na průběh obchodu a na provoz. Proč by tedy nemohla i města býti dobrými podnikateli, zejména jde-li o výrobky a opatřování služeb, které jsou denní potřebou širších vrstev lidu, které nemění se modou a nepodléhají náhlým změnám cen konjunkturných?

Při některých z uvedených podniků, na př. při pouličních drahách, jest ostatně vedení usnadněno tím, že podniky ty jsou de facto monopolní, bez soutěže; ale proto tím spíše neměly by býti pouštěny do rukou soukromých. Vidíme, jak draho se později vykupují tyto podniky zpět, na mnohých příkladech z doby nedávné: výkup pražské koňské dráhy od belgické společnosti a j. Ale ač bývají při výkupech těchto oběti měst veliké, přece jen se doporučují; neboť výnosy drah skoro všude stoupají dosti strmě.

Prvé město, jež na pevnině naší mimo Anglii přijalo městské dráhy ve svou správu, byl Curych (r. 1896), pak následovala další dvě města švýcarská: Basilej a Sv. Havel, a po nich přišla Praha, pak Petrohrad atd. V nové době staví Paříž a Vídeň velkolepé dopravní podniky, jsouce si vědomy, co znamenají v rukou obce prostředky komunikační. Adolf Wagner napsal v této příčině: »Městská správa, která chce provozovati správnou politiku pozemkovou, musila by také provozovati správnou politiku dopravní. Zařízení, jako jsou: osvětlování ulic, opatřování vody.

*) Grundriss der allgemeinen Volkswirtschaftslehre I., str. 114.

dopravnictví, náležejí do rukou obce. Ona je může velmi dobře spravovati.« *)

Důležité odvětví hospodářské některých měst u nás tvoří obecní lesy. Vytýká se, jak známo, obecním lesům, že nejsou národohospodářsky dosti dobře spravovány, a kladou se, pokud se týče zachovalosti, na místo předposlední. Ale snad zachází se tu příliš daleko, žádá-li se na městech, aby v obecném prospěchu celých krajin zapomínala na prospěch vlastní. Spíše než příliš mnoho obchodního ducha dá se jim, myslím, vytknouti jeho nedostatek. Kdežto totiž lesní velkostatky šlechtické skoro napořád mají své pily, své různé podniky průmyslu lesního, lesní velkostatky městské spokojují se odprodejem dříví v pasekách. V tom přece není pražádného nebezpečí podnikatelského, rozřežou-li se kmeny na prkna, pražce a pod.! Zejména o odbyt není strachu, vždyť je známo, že o vyschlá prkna je nedostatek, a z mody prkna a pražce rovněž nevycházejí! Jeví se tu v úzkém rámci totéž, nač stěžujeme si v obchodě zahraničném ve velkém: vyvážíme holé suroviny, místo abychom hleděli zpeněžiti při nich také svou práci!

Také polaření a zejména lukaření mohou venkovská města, která mají své pozemky, provozovati s výhodou ve vlastní režii. I tu není potřebí nijaké zvláštní pružnosti nebo vynalézavosti podnikatelské, a zařídí-li se zároveň městská mlékárna, jsou z odvětví tohoto mimo prospěch hmotný i sociální a zdravotní výhody a úspěchy znamenité.

Vůbec správě městských pozemků má se věnovati veškerá pozornost a péče, neboť v nich spočívá nejen trvalý a rostoucí pramen příjmů, v nich jest nejen materielný základ a záštita existence obce, nýbrž ony poskytují i městům možnosti, mnohá výborná zařízení sociální vyvolati a uplatniti a mezi jiným i stálému nepoměrnému zdražování bytů čeliti. Nelze tudíž dost a dost doraďovati našim městům a obcím, aby nynější zbytky svých druhdy domain hleděly nejen udržeti, ale aby užily každé příležitosti svůj majetek pozemkový rozmnožiti.

V Německu vyvolala tato pozemková otázka známé sdružení »Bund der deutschen Bodenreformer«, jež obralo si za úkol bojovati v prvé řadě proti t. ř. pozemkové rentě přírostové, t. j. proti nepoměrnému prudkému vzestupu cen stavebních po-

*) Wohnungsnot und städtische Bodenfrage, str. 13.

zemků městských, většinou velkospekulací způsobenému, která prý jejich majitelům nezaslouženě a beze všeho přičinění padá v klín, ovšem na úkor stavebníků a nájemníků. Jako prostředky obranné doporučují jednak náležité zdanění renty přírostové dávkami obecními, jednak jako prostředek praeventivný soustředění pozemků v rukou obcí, poněvadž pozvolný ustavičný vzestup cen pozemků městských jest dán nynějšími poměry národohospodářskými, všeobecným pokrokem hospodářským.

Byť stanovisko řečeného sdružení bylo poněkud jednostranným, přemrštěným a úzkoprsým,*) přece jen nedají se data o vzestupu cen pozemků velkoměstských přehlížeti.

Dle studií dra Schwarze stouply pozemky ve Vídni v posledních třiceti letech průměrem o více než 100 procent; jednotlivé pozemky ve Vídni a v předměstích vídeňských stouply až i o 1000 i více procent. Lenobel uvádí, že r. 1902 bylo nájemné ve Vídni 231 mil. K; považuje-li se polovice nájemného za čistý výnos domu, t. j. 116 mil. K, a zkapitalisuje-li se při 4%, odpovídá kapitálu skoro tří miliard K. A polovice této sumy jest přírost renty pozemkové a domovní, kterou získali jednotlivci, kdežto obci vídeňské přibylo za týchž 30 let půl miliardy dluhů!**)

V Berlíně se ceny pozemků za posledních 60 let místy zdesateronásobily, někde až zdvacateronásobily.***) Prof. Wagner

---

*) Prof. Karel Bücher napsal: »Považuji nynější zlo za tak veliké a těžké, že mám za spravedlivé, aby za účelem nápravy rozšířeno bylo právo vyvlastňovací na veškeru půdu pro účely stavební vhodnou.« A prof. Adolf Wagner píše: »Také »obytné pozemky«, které náležejí k budovám všeho druhu, zejména i k městským obytným domům, musily by se aspoň vyjmouti z právní formy obyčejného soukromého vlastnictví, jak se s mnohých stran již žádá, musily by převésti se na »obecnost«, ne-li státu, tož aspoň místním obcím, aby především odňala se tato půda, jsouc nepostradatelným podkladem osobního a hospodářského života obyvatelstva, spekulaci, »obchodu terrainovému«, »lichvě s pozemky«, i aby vzestupná pozemková a domovní renta, způsobená nikoli prací majitele nebo obyvatele, nýbrž vývojem kommun a státu, jakož i jí odpovídající přírost kapitálový přivoděny byly tomu, kdo jich zasloužil, totiž obecnosti.«

**) Dr. Wesselsky, Die Beteiligung der Städte am Bodenwertzuwachse, str. 7.

***) Nejvyšší cena zaplacena byla tu v posledních letech za pozemek na Königskolonádě r. 1899, totiž za 4 m² 50.000 M! — Ed. Wallach zjistil, že před několika lety mělo 17 mil. m² zastavených pozemků berlínských, v soukromém vlastnictví se nalézajících, hodnotu asi 3 miliard M, dnes mají hodnotu 4 miliard M. Vratislavský prof. Wolf k tomu poznamenal: »Byla doba, kdy průměrná hodnota m² půdy, na níž dnes stojí Berlín, nepřesahovala 40 M. Kdyby se byla mohla půda pozdějšího Berlína svého času komunalisovati, měla by obec dnes majetek 3 miliard M, jehož roční výnos při 4% jest 120 mil. M, tak že by vůbec obecní dávky nemusily býti a ještě by z příjmu toho zůstával volný přebytek několika tuctů milionů!« (Damaschke, str. 116.)

(Wohnungsnot, str. 5.) uvádí doklad, že pozemky v okolí Kurfürsten-Dammu od r. 1830 do dneška stouply v ceně dokonce tisíckráte!

Rovněž v okolí Berlína stoupá hodnota pozemků velice. V Charlottenburgu byla hodnota holé půdy r. 1886 oceněna na 45 mil. M, r. 1897 pak na 300 mil. M, t. j. stoupla hodnota její o čtvrt miliardy M.*)

V předměstích Drážďan stoupla cena za $^1/_4$ m^2 pozemku od r. 1879 do r. 1899 o 200 až 1300%.

Podobně stoupají ve velkoměstech ceny domů a — činže, tak že někde poměry vybízejí vskutku k přemýšlení, a není snad nepravdou, tvrdí-li němečtí socialisté, že zvyšování mzdy neposkytuje velkoměstskému dělníku trvalého prospěchu, ježto souměrně s ním vzrůstají i nájmy. Vypočítali, že celá třetina nájemného jde tam na vrub zúročení renty přírostové, i že každý obyvatel na př. v Charlottenburgu platí prý na ni ročně 50 až 60 M!

(Dokončení.)

Havlíček jako hospodář.

Napsal Dr. **Em. Chalupný.**

(Dokončení.)

2. Po revoluci.

Jako v politice i žurnalistice, tak i v tomto směru revoluce r. 1848 přetrhla klidný vývoj činnosti i theorie Havlíčkovy a příval současných tendencí strhl i jej. To znamená, že zmizely neb ustoupily i ty jeho názory, které byly již zastaralé, i ty, které byly ještě příliš nové, a převládl i u něho liberalism jako směr prakticky nejdůležitější a nejčasovější. Havlíček vzdal se do značné míry své antipathie vůči němu a zejména postavil se (nejvýslovněji v článku »Svobodný výrob a svobodný obchod« v Slovanu 29. března a 12. dubna 1851) na odpor clům ochranným, háje svobodný obchod mezinárodní celým známým arsenálem liberální argumentace. Jde tak daleko, že posměšným přirovnáním vyvrací i důvod, poukazující na výchovný význam ochranných cel pro do-

*) Obyvatelstvo vzrostlo v témž čase asi o 100.000 duší, tak že každý nový přistěhovalec nebo nový narozenec způsobil vzestup půdy o 2500 M! (Damaschke, str. 111.)

Hospodářská politika dnešních měst.

Napsal Dr. **Jos. Pazourek**.*)

(Dokončení.)

Jako hlavní prostředek obranný proti upřílišněným požadavkům spekulace s pozemky stavebními a domy ve velkých městech doporučuje »Bund der deutschen Bodenreformer«, aby hleděla města dostati ve svůj majetek všechny volné stavební pozemky v okolí města, a čelila tak jich odprodejem přemrštěným cenám za stavební pozemky žádaným, »aby zabrala pro sebe nezasloužené přírosty hodnot a užila jich pro obecnost«. Některá města německá výzvy této uposlechla a rozmnožila v posledních letech značně svůj majetek pozemkový, na př. Mnichov, Vratislav, Cáchy a j. Také pátý sjezd rakouských měst, v únoru r. 1905 konaný, usnesl se na enunciaci, »že považuje za požadavek zdravého a lidumilného obecního hospodářství, aby města svůj majetek pozemkový udržela a dle možnosti rozmnožovala.«

Ještě radikálněji mohla by města čeliti předražování míst stavebních a bytů pomocí svých pozemků, kdyby po způsobu v Anglii obvyklém stavební pozemky dávala pouze v dočasný pacht (»lease hold«), za roční rentu, na př. na 99 let, tak že po této době stavba připadne majiteli pozemku, pokud se smlouva o pachtu neobnoví. V Londýně se poměry bytové na základě této soustavy nevyvinuly špatně, ač jsou i tam byty velmi drahé, ale příčinou toho asi jest, že vlastníkem pozemků londýnských není kommuna, nýbrž jednotlivci.

V Německu vymohli přátelé této myšlenky, že do nového občanského zákonníka, platného od 1. ledna 1900, pojata byla ustanovení o dědičném právu stavby na cizím pozemku. Ve smyslu jejich nabývá stavebník vlastnictví k budovám na najatém pozemku vystavěným a požívá veškerých jeho ochran právních; může stavbu prodati, směniti, darovati, posledním pořízením o ní disponovati. Právo jeho jest zapsáno v knihách pozemkových a může býti hypothekou zavazeno i zcizeno. Smlouva uzavře se na obmezený počet let, aby poměr právní nenabyl formy reálného břemene, které by mohlo dle stávajících zákonů (u nás čl. 7. základních zákonů státních z 21. prosince 1867) býti vyvazeno. Smluvený roční pacht řídí se hlavně tou okolností, zda stavby po prošlé lhůtě mají bezplatně přejíti do vlastnictví majitele pozemku, či má nájemce právo žádati odstupné, nebo může si vyžádati prodloužení smlouvy. Zá-

půjčky hypothekární směly by se uzavírati pouze na úmor za tolik let, pokud trvá smlouva stavební.

Některá města německá vskutku věc provádějí v praxi, na př. Halle n. S., Lipsko, Hamburk a j. Ba i říšský fiskus německý nyní prý aerární pozemky pro stavbu obytných domů přepouští jen na smlouvu o dědičném právu stavby a hr. Posadowsky soustavu tuto na sněmě říšském dne 10. února 1903 říši, zemím a městům doporučoval jako nejvhodnější prostředek, kterým lze spekulaci se stavebními místy v okolí velkých měst čeliti a levné byty třídám nemajetným opatřiti.[12])

Také u nás prosadil na dolnorakouském sněmu prof. Philippovich v červenci r. 1901 návrh, aby vláda byla vyzvána, připraviti návrh zákona o dědičném právu stavby. A zmíněný V. sjezd rakouských měst rovněž usnesl se vyzvati vládu, aby upravila instituci dědičného práva stavby novellou k občanskému zákonníku. Dosud se však v té příčině nestalo ničeho.[13])

V Německu jsou mimo řečený »Bund der Bodenreformer« hlavně socialisté největšími zastanci požadavku, aby obce hleděly svůj majetek pozemkový rozmnožiti — děje se to arciť namnoze v souvislosti s řešením otázky bytové — a volební programmy do městských zastupitelstev všech stran, nádech sociální majících, obsahují o věci obdobná ustanovení, na př. »Deutsche Volkspartei«, Deutsch-Soziale« a j. Programm strany »National-Soziale« ustanovuje v odst. 3.: »Potřebné prostředky finanční mají opatřiti v prvé řadě z nemovitého majetku obce, který se jak nejvíce lze má rozmnožovati, a z obecních podniků...«

V některých těchto programmech uvádějí se i jiné ještě obecní podniky, než o kterých byla svrchu zmínka učiněna, na př. tržnice potravin, prodejny uhlí, výčepy lihovin a lékárny.

Tržnice potravin a prodejny uhlí jako podniky městské nemají za účel poskytovati výnos, nýbrž má se jimi působiti na ceny potravin a uhlí. Ale jsou přece jen opatřením mimořádným,

---

[12]) Damaschke, str. 162 a sl. — Die soziale Bedeutung des Erbbaurechts Von Prof. Dr. P. Oertmann, Prof. Dr. R. Sohm, A. Eschenbach.

[13]) Ostatně neschází příkladů, že staví se »na cizím« u nás v Rakousku i za nynějších neurovnaných poměrů právních v té příčině. Ve Vídni a jejím okolí je vystavěno asi 1400 domů na pozemcích, jichž vlastníkem jest město Vídeň, dvůr, řád školský a j., a ve Floridsdorfu stál r. 1900 ze 1208 obytných domů 201 dům na pachtované půdě obecní (Damaschke, str. 157.).

neboť zasahování obcí v obchod leží přece jen mimo obor jejich působnosti.[14])

Obecní hospoda jest ve mnohých městech, ale zřídka kde má nějaký vliv na poměry. Za to mnoho dobrého v boji proti kořalečnímu moru dalo by se dosíci, kdyby výčepy lihovin byly majetkem obcí nebo byly v rukou nezištných akciových společností, které hledí prodej lihovin omeziti (t. ř. systém Göteborgský).

Většího praktického výsledku dodělaly se v Německu snahy po zkommunalisování lékáren. Ve velkovévodství hessenském nikdo jiný neobdrží již nové koncesse než města a obce; také město Mohuč již od delší doby převedlo tamní lékárny v majetek obce, rovněž město Offenbach má od 1. října 1903 svoji městskou lékárnu a j.

Otvírá se tudíž městům značné pole činnosti podnikatelské, jež bude jim moci býti dobrým pramenem příjmů pro ostatní jejich úkoly obecného prospěchu. Ale obecní podniky a ústavy mají i důležitý význam sociální a to ve mnohém směru.

Města mohou tu býti příkladem soukromým podnikatelům ve příčině otázek dělnických: pracovní doby, výše mzdy, nuceného spoření, účasti zřízenců na výkonech podniku a j. Mohou vydatně pak působiti proti nezaměstnanosti svých příslušníků a pro opatření dělnictva ve stáří; mohou působiti na ceny nejnutnějších životních potřeb, na př. odprodejem mléka, koksu a j. Proto se v Německu dělnické strany přimlouvají všude za to, aby města prováděla všechny obecní práce dle možnosti ve vlastní režii.

Ale i pro střední vrstvy obyvatelstva může obec jako podnikatel a jako vlastník pozemků mnoho dobrého vykonati a životbytí jim zpříjemniti, na př. odstraněním nebo upravením řízení submissního (za nejmenší podání) při zadávání dodávek a prací obecních, podporováním živnostnictva v boji proti nekalé soutěži, usnadňováním staveb domů živnostenských a úřednických, zakládáním sadů a pronajímáním rodinných zahrádek a j.

I finančně mohou býti správy měst středním a nižším vrstvám svých příslušníků a po případě i širší veřejnosti podporou. Jak výborně se osvědčily naše městské spořitelny; arciť nesmí obec zacházeti v nárocích na zisk spořitelní příliš daleko. Jakým aspoň relativným dobrodincem jsou veřejné zastavárny a jak vý-

[14]) Damaschke, str. 160. a sl.

borně působí městské pojišťovny! V nejnovější době jedná se i ve Vídni o založení zvláštní městské masné pokladny nebo banky, aby se zlevnil úvěr řezníkům a tím se nepřímo působilo na ceny masa.

Také ve příjmové stránce hospodářské správy městské derou se nyní do popředí nové proudy.

Veřejné korporace opatřují si příjmy, jak známo, mimo výnosy ze svých podniků, po případě ústavů, způsobem dvojím: výpůjčkami a veřejnými dávkami.

Výpůjčky mají obce uzavírati zpravidla jen na ony investice, které budou sloužiti i příštím generacím, na př. tedy na školy, budovy správní a pod., anebo na zařízení podniků, jež budoucně ponesou zisk, z kterého se bude moci učiněná výpůjčka upláceti. Na běžné úpravy města se výpůjčka za obyčejných poměrů činiti nemá, tím méně ovšem na pravidelné výlohy správní. V pařížské municipální radě ozvaly se dokonce i hlasy proti kontrahování výpůjček na úpravu nových čtvrtí městských a dovozovalo se, že může se provésti každý rok úprav jen za tolik, kolik by byly činily roční annuity na úmor a zúročení výpůjčky, která by se byla měla přijati; ušetří se prý tím provise a ztráta bursová při emissi.

Na úhradu běžných vydání vypisují u nás města t. ř. obecní přirážky a vybírají některé dávky, mající povahu daní spotřebních nebo daní přepychových. Ale mimo daň pivní a octroi na potravních čarách velkých měst mnoho tyto dávky neznamenají, poněvadž na obce zbývají jen zbytky druhého řádu po klasobraní státu a paběrkování země. A tak tam, kde město nemá vlastního jmění a svých podniků, musí se vše vytloukati přirážkami, a kam až vede přirážkové hospodářství našich obcí, patrno z toho, že jsou obce v Čechách, kde se platí i přes 500% přirážek! Úkoly obcí a nároky na ně kladené rostou obrovitě — vzpomeňme jen otázky chudinské — ale příjmů není. V Prusku (zákonem z 14. července r. 1893) a i v jiných německých územích zůstavuje stát obcím celý výnos daní reálných, kdežto u nás zatím vymiňuje si stát, aby daň z příjmu zůstala bez přirážek zemských, okresních a obecních, a vrací sice část daní zemím, ale na obce se ještě nedostalo; má se jim prý zůstaviti výnos nově upravené daně domovní a činžovní.

I nezbývá městům, než ohlédnouti se po nových nějakých dávkách.

Velkoměstům v Německu přišla vhod nauka o nezasloužené rentě přírostové i o vhodnosti a spravedlivosti daně z přírostu

hodnoty pozemků městských, a mnohá z nich zavedla tuto daň v různých typech: jako pouhou daň doplňovací, nebo jako vlastní daň z přírostu hodnoty pozemků, vybíranou buď při převodu vlastnictví pozemku nebo co rok pevnou sazbou procentní předepisovanou, anebo konečně jako novou daň reální z kapitálové či obecné hodnoty pozemku.

Daň doplňkovou (»betterment«) platili by majitelé těch pozemků stavebních, které vyžadovaly zvláštního nákladu správy městské, na př. na pořízení cest, kanalisace a pod., a vyměřovala by se v té míře, aby tento náklad obci z větší části byl uhrazen. Pokus na zavedení této daně stal se ve Vídni u pozemků proti ústřednímu hřbitovu, kdež měla se platiti městu 1 K za m^2 na úhradu nákladu za nutné tu úpravy.[15]) V Charlottenburgu byl tento způsob daně zaveden r. 1902.

Ale daň doplňková nenahrazuje přece jen daň z přírostu hodnoty pozemkové, poněvadž není všeobecnou, a neujala se valně.

Vhodnější formou je daň vybíraná pevnou sazbou ze vzestupu kupního peníze při převodu vlastnictví nemovitostí. Za tento způsob přimlouvá se i V. sjezd rakouských měst z r. 1905. Resoluce jeho v té příčině zní: »V. sjezd rakouských měst vyslovuje se pro zavedení obecní dávky z přírostu hodnoty pozemkové. Tato dávka budiž vybírána při převodu vlastnictví a při společnostech anonymních ve způsobě aekvivalentu.«

Rovnoměrněji dá se vzestup hodnoty pozemků zdaniti, provede-li se vždy po několika letech odhad nemovitostí a z příškoku hodnot se pro řadu příštích let určí dle sazby daň, co rok placená.

Nejběžnější typ této daně jest však v Německu způsob třetí, dle něhož zavádí se místo dosavadních daní reálních nová daň, která se ukládá ročně z vyšetřené obecné či kapitálové hodnoty nemovitostí. Sazby této daně jsou tak voleny, že zastavené pozemky domy obytnými platí spíše méně než dosud, kdežto nezastavené pozemky stavební platí dle nového zdanění značně více než prve.

U nás učinilo prvý pokus s daní z přírostu hodnoty pozemků město Brno (usnesením z 9. května 1906); zavedlo $^1/_2$%ní roční obecní daň z hodnoty nezastavěných pozemků, odhadem stanovené, ale od částky takto vyšetřené se odečte dosavadní státní daň pozemková s přirážkami.

---

[15]) Wesselsky, str. 11.

Také ve Vídni se věc již od r. 1904 připravuje.

Ale v nejnovější době začínají se ozývati hlasy proti dani z přírostu hodnoty pozemkové. (Dr. Joh. Vict. Bredt: Der Zuwachs an Grundstücken und seine Besteuerung in Preussen, a j.) a nastanou asi nové diskusse. (Viz brožuru: Jacob H. Epstein Zur Verteidigung der Zuwachssteuer.)

Ostatně pro venkovská města naše ani nemá obecní daň z přírostu hodnoty pozemkové přílišného významu — leč jiné nové dávky obecní podaří se asi sotva i sebe vynalézavějšímu autonomnímu fiskalistovi vypátrati. Takž nezbývá našim městům, než aby chopila se příležitosti okamžiku i přizpůsobila se novým proudům a zakládala a zvelebovala obecní podniky a hleděla udržeti a rozmnožiti obecní pozemky, neboť ty jsou jednak podkladem jejich podnikání a umožňují, aby i obec plnila sociální poslání své vůči příslušníkům tříd nižších a středních, jednak jsou jměním, které věky přetrvá, jehož hodnota přirozenými poměry stoupá a která i politický význam a váhu obcí posílí a upevní; vždyť bylo hlavní příčinou a důvodem, proč bývalá samostatnost obcí byla tak úplně v 18. století potlačena, že obec ztratila svou samostatnost hospodářskou.[16])

Říšská a zemská rada živnostenská.

Dr. **Jos. Gruber.**

(Dokončení.)

Vedle živnostenské rady říšské usiluje pak živnostnictvo v jednotlivých zemích o zřízení živnostenských rad zemských a částečně již s úspěchem.

V Haliči existuje již od let 80tých zemská komise pro průmyslové záležitosti, jejíž působnost však nekryje se s požadovanou u nás kompetencí zemské rady živnostenské. Haličská komise je nejvyšším zemským výkonným orgánem pro průmyslové školství všeho druhu v zemi, jí přísluší zakládání, organisace a správa průmyslových škol všeho druhu i dozor nad nimi a všeliké osobní záležitosti jejich, udílení žákovských stipendií a podpor a pod. Komise vyšetřuje dále poměry a potřeby průmyslu ve všech jeho oborech, sbírá statistické údaje a jest výkonným orgánem zemské

---

[16]) Bücher, str. 11.